

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékban* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Cseh-morva hitsorsosaink lelkészeinek
üdvözlő levele.

*Főtiszteltű Kiss Áron ref. püspök úrnak
Debreczen.*

Kedves Testvéreink az Urban!

Isten rendelése folytán történt az, hogy a magyar nép eme napokban hazájának ezeréves fennállása felett örvendhet. Bizonyára a néppel együtt örvend annak egyik tekintélyes alkotó része, az ev. ref. egyház is. S van oka rá. Hiszen a lefutott évszázadokban nagy culturmissiót végzett a nép között, s végez a mai napig, sőt áldásteljes működését a haza határain túl is érezte. A magyar ev. ref. egyháztörténet könyvében mindig aranybetűkkel lesz feljegyezve amaz emlékezetre méltó esemény, midőn dicső emlékezetű *II-ik József császár* türelmi pátensének kibocsátása után a magyar hittestvérek, a ti atyáitok, az elhagyatott cseh és morva ev. ref. gyülekezeteknek pártját fogták, a mennyiben az 1782/83-iki években lelkesült munkásokat küldtek ki, hogy ott a cseh és morva Sion elárvult mezőit újból beépítsék. Így vonult Szalay Sámuel miskolczy és Szilágyi Sámuel debreczeni jámbor superintendensek által, valamint a sárospataki kollegium nemeslelkű rektora Szent-Györgyi István által fellelkesítve, sok ifjú magyar prédikátor, valódi apostoli lelkesültségtől áthatva, az új hazába.

Bizony sokszoros önmegtágadással, méltánytalanságot és háborgatást szenvedve, de

folytonos áldással segítették elő, vitték tökéletességre ők munkájokat, melynek nemes gyümölcseit mi ma láthatjuk.

És ezért nem akarjuk mi, amaz, a Ti népetek közül, a cseh ref. egyházba kiküldött türelmi apostolok *vér utódai*, kik jelenleg drága ev. ref. egyházunknak, az osztrák birodalomban, szolgálatában állunk, a magyar ezredéves ünnepély ritka alkalmatosságát elszalasztani, hogy Nektek, drága hittestvéreink, a mi legszívlyesebb rokonszenvünket kifejezésre juttassuk: mi kívánjuk Nektek szívünk mélyéből, hogy Isten gazdagon fizesse vissza, mit elődeitek a cseh és morva ev. ref. nép javáért tettek. Hadd lakozzék a ti szeretett magyar hazátokban Istennek ígéje és az egyház hadd növekedjék mindenestől abban, a ki fő, t. i. a Krisztus.

Isten kegyelme különös mértékben bizonyítja be magát épen most úgy Nálatok, mint nálunk; hiszen teljes vallásszabadságnak örvendünk, a mennyiben Isten után a mi legkegyelmebb, általánosan szeretett közös uralkodónkban, első Ferencz József császár és királyban atyainktól átörökölt hitünk jóságos és hatalmas Barátját és Védelmőjét mondhatjuk magunkénak, kinek Isten hosszú, dicsőséges, békés uralkodást engedjen!

Ily értelemben fogadjátok országotok emlé-

kezetes ezeréves ünnepélyéhez a mi üdvkívánatainkat.

Bécs, 1896. júniusban. Dr. theol. *Tardy Armin*, ord. cor. ferr. III. eques. Caes. Reg. aulicus et in Caes. Reg. supremo senatu evangelicorum Ecclesiastico Vindobonensi consiliarius Helv. Conf. J. U. Dr. *Molnár Frider*, in Caes. Reg. supremo senatu evangelicorum Ecclesiastico Vindobonensi consiliarius Helv. Conf. *Szalatnay Justus Emanuel*, ord. cor. ferr. III. cl. eques, superintendentiae ref. Bohemicae superintendens. *Molnár Ed.* senior distr. ref. Pragensis. *Molnár Karel*, evang. reform. Farár, Ksely, Cesky Brod. *Nagy Agoston*, csehországi református lelkész. *Nagy Károly*, ref. lelkész. *Szalatnay Justus*, Ecclesiae evang. reform. Czernilovenski parochus. *Molnár Henricus*, eccl. ev. ref. Cermnensis parochus. *Sollész László*, parochus ecclesiae ref. Hornokrupensis. *Nagy Lajos*, ecclesiae ev. ref. Vanovicensis parochus et substitutus superintendentis eccl. Morav. *Molnár Carolus*, eccl. ev. ref. Javoniciensis parochus. *Szalatnay Josephus Gustavus Adolphus* ecclesiae ev. ref. Kuttelbergensis parochus, actorum publicorum ecclesiast. international „Evangel Ref. Blätter“ editor.

A közölt üdvözlő irat a következő levél kíséretében küldetett meg főtiszt. és méltóságos Kiss Áron püspök úrhoz:

Summe reverendo Domino Kiss Áron Episcopo Ecclesiarum evang. reformatarum Districtus Transtibiscani Debreczeni.

Summe Reverende, Honoratissime Domine Episcopo!

Centum et amplius annis ante Ecclesia reformata Hungarica coetibus reform. Confessionis post emanatum tolerantiae decretum memoratu dignissimum, in Bohemia et Moravia exortis, benigne misit, quibus opus erat, maxime exoptatos, Verbi Divini, evangelii de Christo, nostro Redemptore, praedicatores.

Quorum nepotes et posterii, munere ecclesiastico in Ecclesia reformata in Bohemia et Moravia hoc praesenti tempore adhuc fungentes, memoresque originis sui Hungarici, non possunt praetermittere praesentem annum festivum, quo Populus Hungaricus toto ex corde gratias agens Deo Optimo Maximo, solemniter celebrat millennium regni sui, quin Patriae avorum suorum, praesertim Ecclesiae Reformatae Hungaricae sincerrimam gratulationem epistola gratulatoria exprimant. Cujus epistolae unum exemplar Summe Reverende Domine Frater, Vobis hic offerentes, fideliter rogamus, ut eam benevolentissime accipiatis. Alterum exemplar mittimus

Summe Reverendo Domino Episcopo Eccles. ref. distr. Cis-Tibiscani Dom. Kun Bartolomeo Miskolczino.

Gratia Domini nostri Jesu Christi sit Vobiscum, cum Vestra Domo et Ecclesia, cum tota Vestra Patria Hungarica. Salutem dicens et omnem in Christo observantiam Vobis tribuens sum Vestrae Dignitati.

Viennae die 4-a Augusti anno p. Ch. n. 1896.

ex toto corde addictus
Dr. Theol. *Tardy Armin*, c. r. aulicus supremique senatus Ecclesiastici Helv. Conf. Consiliarius, nepos Dom. *Tardy Mozis* Kisari oriundi olim ministri Eccl. Ref. Libicensis et senioris ref. District. Po-debradensis in Bohemia.

Viszont üdvözet és köszönet.

A legnagyobb örömmel adjuk közre a testvér ref. egyháznak a hazai magyar ref. egyházhoz szóló hálás megemlékezését. A waldens és hugenotta egyházak mellett a cseh-morva prot. egyház ment át az európai szárazföldön a legrémitőbb üldözésen és pusztulásra, jó darabig láthatlanná lett, de a szent magot megtartá az Ur jobbja és feltámasztotta a Lázárt sírjából. Kedves e megemlékezés nekünk! reméljük, hogy az őszi egyházkerületi közgyűlés — hová fog terjesztetni az üdvözlő testvéri szöveget — meleg hangon fogja méltányolni és nemes visszhangot küld azon vidékre, hol Bocskai és Bethlen zászlói is lobogtak a közös vallásszabadság szent ügyében. (Nikolsburgi béke stb.)

Hálás szívvel fogadja e mi ősi kollégiumunk is a ragaszkodás e kisugárzását, hiszen e kollégium theológiája és akadémiaja volt egyik veteményes kertje az új életre kelt cseh-morva egyház lelkészetének. Kollégiumunk jegyzőkönyvében található az érdekes levelezés, mit Észak-Hollandia zsinati képviselőivel folytattak mult századi tanáraink, örömhír gyanánt tudatva velök II. József nagy és öröklő tényét. Tanáraink (Sinai, Milesz és Ormós) terjedelmes válaszkönyvekben írták le a hollandi testvéreknek, miként támadt fel Morvaországban 16, Csehországban 32 és Ausztriában 3 ref. egyház 1781 után s hogy küldettek oda Debreczenből és Patakról az első lelkészek. Leírja, hogy a morva egyház első superintendense *Blasek Mihály*, eleitől kezdve Debreczenben tanult, 1782-ben itt tett lelkészi vizsgát, miután a külföldi akadémiákról visszaérkezett és superintendensünk által kéznek főre

tételével felavattatott és ünnepélyesen kibocsátott „in ecclesiam Muszlaviensem Moravicam“. A bécsi egyház első lelkésze Faut János 1784 a debreczeni bizonyító levél alapján introdukáltatott hivatalába. Itt tanult Debreczenben 1854/5. tanévben, mint 1. évi theologus Szalatnai Justus, a lyssai lelkész fia, utolsó e században, ki magyarhoni képzettséggel is övedezve ment vissza hazájába lelkésznek.

Szép és megható, hogy a magyar nemzet évezredi ünnepélyén Huss és Prágai Jeromos hazájából jött hozzánk örvendező hang... úgyszólván kevés hang hallatszott itt a magyar kálvinizmus nevében, pedig az utóbbi negyed száz év kálvinizmusa nélkül a magyar állam irodalmi, tudományos és alkotmányos fejlődése nem ért volna ily fokot; hogy könnyűnek nem találtatott a magyar nemzet az igába görnyesztésre... annak, Isten után, a magyar reformátusság volt az egyik törhetetlen tényezője és oka.

Legyen hála a Mindenhatónak és a mi Urunknak Jézus Krisztusnak, hogy minket megtartott a babiloni fogság kettős tartama alatt és után! Legyen hála, hogy cseh és morva hitrokonaink mustármagvát elhervadni nem engedte, sőt felvirágoztatta. Egy a mi Urunk, egy a mi hitünk, egy a mi hitvallásunk: szeressük, becsüljük és testvérileg támogassuk egymást a jövőben is. Az ő diadalmuk és haladásuk a miénk is és viszont! A lelkes kálvinista tudóst, Tardy urat és aláíró társait hű atyafiúi érzületökért áldja meg az Ur.

Fogadják mindnyájan áldás kívánásainkat.
Debreczen, 1896. aug. 11.

A szerkesztőség.

A döntés Rómától függ.

Az alföld magyarságának az a része, a mely mint hitfelekezet görög katolikus, tehát a római pápát elismeri egyháza fejének, közel félszázad alatt sem birtak kieszközölni, hogy egyházi szertartásaikat, a közisten-tiszteleteket minden ízében magyar nyelven végezzék lelkészeik.

Legközelebb az ezredéves nagy nemzeti ünnepet használták fel alkalmul arra, hogy megvalósítsák régi törekvéseiket s egyházi életök megmagyarosítása által örök emléket emeljenek ennek a korszakot alkotó nemzeti ünnepnek.

Vezető férfiak felmentek e célból legközelebb Budapestre, a magyar kormánytól külön magyar püspökséget kérni s elmentek a herceg primáshoz is ez ügyben az ő pártfogásáért esedezni.

A kormány kitüntető szívességgel fogadta a küldöttséget, megígérte pártfogását, de kijelentette azt is, hogy ennek a törekvésnek egyházi nehézségek állanak útjában, mert ebben a kérdésben döntő szóval csakis a római szent szék bír.

* * *

Tehát a magyarok Istenét magyar ember még ma sem, tehát Magyarország ezeréves fennállása után sem imádhhatja szabadon és nyíltan magyar nyelven s nincs édes anyai magyar nyelvének teljes birtokában, mert az oltáron nem használhatja azt, ha elismeri a római pápát egyháza fejének.

Sohasem voltam abban a meggyőződésben, hogy javára lett volna az a „magyar“ nemzetnek, hogy a keresztyénség felvétele által a római pápa fenhatósága alá jutott.

Az javára volt, elismerem, hogy a keresztyén vallásra tért, de az a leghatározottabban romlására veszedelmére volt, miszerint a római pápát elismerte elfogadta az egyház fejének.

Magyarország 895 éves története világosan, félre- ismerhetlenül bizonyítja ezt.

* * *

Annak valódi okát, hogy Magyarországon az ezredik év, auguszt. 15-ike óta, tehát 895 éven át, nem mint egymást szerető hazafiak közdöttek, hanem mint ellenségek rontottak egymásra a különböző nézetten és nem egy párton levők, mindig Rómában kell s csakis Rómában lehet biztosan megtalálni.

Az egymással gyűlölködő, az egymásra irigykedő magyar vezéreket mindenkor Róma osztotta az ellenségeknek és nem az ellenvéleményűeknek táborára.

Róma szölt akkor és Róma határozott, mikor az apja nagy tulajdonait igen sokban öröklött természetes fiu, (a Mátyás fia) nem követhette apját a trónon, hanem egy tehetetlen, testileg, lelkileg nyomorék idegen lépett Magyarország megüresedett trónusára. Mohács nem lett, nem lehetett volna nemzeti nagy létünk gyásztemetője, ha nem az a büszke vezér áll a magyar sereg élén, a ki mint érsek Róma nélkül mitsem tehetett s a kinek meg kellett tennie mindent, amit a pápa parancsolt neki.

Vajjon nem a hierarchia volt-e mindég, nem azé-e ez az elv mai is: ne a legképesebb legyen a vezér, hanem az, a ki szívvel-lélekkel hozzánk, t. i. a hierarchiához tartozik?

És ez az elv nem volt fellelhető sem a haladás, sem a szabadelvűség, sem a szabadság táborában — soha, de soha!

Akkor tehát, mikor a nemzet a haladás, a szabadelvűség és a szabadság táborában volt fellelhető: nem állott ezen elv nyomása alatt, lerázta nyakáról a római járom nehéz igáját.

Nagy és böcs volt Szent-István király akkor, mikor a magyar nemzetet a nyugoti államokkal kapcsolatba hozta, de ezt tehetett volna úgyis, ha nem teszi magát és országát a római pápa vazallusává, ha nem teremti is meg azt az irtózatot helyzetet, mely még 895 év után is Rómától teszi függővé azt, hogy a magyar ember magyar nyelven imádhassa-e, vagy nem Istenét az oltárnál is.

Azok a nemzetek is, a melyekkel a keresztyén valásnak nyugoti ágazatához való csatlakozása hozta kapcsolatba nemzetünket, Róma nélkül sokkal biztosabban, sokkal nagyobb mértékben haladhattak s haladtak volna is rendeltetésüknek pályáján, azaz sokkal nagyobb mértékben fejleszthették volna a műveltséget, a szabad eszméket és a szabadságot.

Róma sohasem volt barátja sem a műveltségnek, sem a szabad eszméknek, sem a szabadságnak. Róma ma sem igaz barátja ezeknek. Róma nem is lesz, mert nem is lehet igaz barátja ezeknek.

Mit köszönhet hát Magyarországnak Rómának? Mit köszönhetnek Rómának azok a hazafiak is, akik csak azért vannak elszigetelve a magyarság egyetemétől, mert görög katolikusok, vagyis elismerik a római pápát egyházuk fejének?

Azt, hogy papjaik „szláv” nyelven imádják az oltáron a magyarok Istenét, noha ők (az egyház tagjai) mitsem értenek abból, ami ezen a nyelven fejeztetik ki.

Mondom nékiek, hogy sem ők, sem a római katolikusok, nem „magyar” katolikusok. Ugy ők, mint ezek csak akkor lesznek magyar katolikusok, ha Rómával szakítanak, ha Rómától független katolikus főpap kormányja alatt állanak és sem „görög” sem „római” katolikus főpaptól nem függenek.

Ha a főpap „római”, azaz latin, legyen feje a latin nemzethez tartozó katolikusoknak. Ez természetes.

Ha a főpap „görög”, az az szláv: legyen feje a szláv nemzethez tartozó katolikusoknak. Ez is természetes.

De a magyar katolikusoknak ne legyen feje olyan főpap, a ki nem magyar. Ez meg a legtermészetesebb.

Ha így lett volna eleitől fogva, ha így szervezte volna már maga ezt Szent-István: most nem keseregének a hajdu-dorogi magyarok a miatt, hogy istentiszteleteiket nem tarthatják templomaikban saját anyanyelvükön.

Fel tehát honfitársaim, rázzátok le nyakatokról azt az igát, amely terhes és semmiben sem gyönyörűsége... legyetek „magyar” katolikusokká s akkor kaptok külön magyar püspökséget, akinek vezetése s fenhatósága alatt jövőre magyar nyelven tarthatjátok minden ízében istentiszteleteiteket.

Miért is ragaszkodnátok ti tovább ahoz a Rámpollához, a ki mindaddig ott tartotta Bécsben Agliárdit, míg az be nem végezte munkáját Magyarországon, ami abban állott, hogy szervezte itt azt a néppártot, mely a legszorosabb kapcsolatban áll az osztrák reakzionáriusok törekvéseivel, a ki olyan irányu utasításokat adva bucsuzott el a „magyar” püspöki kártól, a melyek ha megvalósíthatnának: el lenne nyomva Magyarországon a tanszabadság, behozatnék a latin és a szláv nyelv ismét az iskolákba is.

A Vatikán Magyarországnak ellensége volt mindig, de olyan nagy ellensége mint most, nem volt sohasem még. Ha magyarok vagytok: ne legyetek barátja a magyarok legnagyobb ellenségének és ne kérjétek és ne várjátok attól semmit, — hanem *cselekedjétek!*

A magyarok Istené megsegít benneteket bizonyosan törekvéstökben!

Nagy Sándor.

ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

Az ev. reform. egyház és iskolák hazafias szolgálatai az ezeréves Magyar hazában.

Sinka Lajos felolvasása a reform. tanítók orsz. egyes. gyűlésén. Budapest jul. 5.

III.

A Rákóczyak kihalván, Báthory Zsófia fanatizmusa összetépi Pataknak nemzeti törekvésektől áthatott tanrendszert; sőt magát az iskola lételet is a legnehezebb viszonyok közé juttatja s így mindinkább Debreczen lesz a magyar prot. művelődés központja, hol — bár nem egész siker koronájával — 1797-ben elrendelik, hogy: *minden tárgyak magyarul taníttassanak.*

A többi, más felekezeti vagy városi iskolák a reformatio idejében bizony kevés számmal voltak s még kevesebb szerencsével működtek. Egy pár szerzetesrend, mint péld. a benzések, piaristák foglalkoztak komolyabban néptanítással; ámde ezeknek működése zárdájuk közvetlen területén túl nem terjeszkedett s a távolabb esők nem érezték tevékenységük hatását. Az ugynevezett parokhiális (plebanus) iskolákról pedig ne is szóljunk.

Legtöbbet értek még a református vidéki iskolák mellett ez időben az ugynevezett városi iskolák, melyeknek voltak: Lippán, Szegeden, Gyulán, Pozsonyban és a felső vidék több városaiban, de ezek hatása is csak saját területükön volt érezhető.

Különben a reformatio előtt csak kevesen gondoltak az elnyomott nép művelésére s az, a mit ma népműveltségnek nevezünk, majdnem ismeretlen föld volt még a jobbak előtt is. És ha találkoznak szörványosan a vidéken apróbb parokhiális iskolák: ezek nem a nép ismeretkörének tágitását, hanem a templomi és vallási gyakorlatok külső alakszerűségeinek betanítását tartották főfeladatuknak.

Csak a reformáció hozott magával e tekintetben tiszta világosságot és bár — mint láttuk — itt is a vallásos élet és külső istentiszteletek gyakorlatának szüksége parancsolta mindenütt az iskolák felállítását: mégis tisztában voltak eleink azoknak nemzeti céljaival és szerették még a latinság teljes uralma alatt is *nemzeti iskoláknak nevezni intézeteiket.*

Sajátságosnak tűnik ugyan ugyan fel, hogy a latinizáló iskolák nemzeti legyenek, és mégis úgy van; mert ha a reformátusok sem tudtak szabadulni a kor tudományos sablonának, a latinságnak átkától: iskoláikban mégis mindenütt magyar nemzeti szellem uralkodott s ezen kívül alsó fokon a magyarnyelv öntudatosan ápolatott. Ennek a bizonyossága az, hogy a magyar népies irodalom a reformációnak köszönheti megalapítását, a mennyiben a magyar bibliafordítások, iskolai kézikönyvek, mint nyelvtan, káté, bibliai történetek, imák egyházi beszédek, énekek tömegesen jelentek meg nemzeti nyelvünkön. És e tekintetben a református egyházzal más felekezet versenyre nem kelhet, övé itt a dicsőségnek oroszlánrésze.

Hasztalan akarják némelyek e hatást kisebbíteni az által, hogy odavetőleg elmondják: ime, a magyarságával kérkedő református egyház tanításnyelve is latin volt s ő sem tett semmit a nemzeti nyelv ápolására: mert ez így felállítva mitsem bizonyít, hiszen a nép általános művelése száz meg száz helyen csakugyan magyarnyelven történt s e mellett a reformátorok és lelkészek a közéletben mindenütt érvényre juttatták nemzeti nyelvünket.

A református egyháznak különösen népművelési hatását nem a nagyobb és felsőbb iskolák működéséből lehet és kell megítélni; hanem a vidéken szétszört népiskolák rendeltetéséből, a népies és az alsóbb iskolákra tartozó magyar irodalomból, a közistentiszteletek formájából és természetéből.

A ki ezen tényezőket összevetve vonja le a maga történetírói következtetéseit; az nem fogja könnyedén odavetni: *„Ezen korban a protestánsok is csak annyit tettek a nemzeti nyelv művelésére, mint más felekezetek”.*

III. Alkotmányos küzdelmek. Tanrendszert.

Míg a prot. egyház eleitől kezdve főgondját fordította arra, hogy híveinek értelmi színvonalát emelje s az iskola a templom mellett legyen mindenütt a műve-

lődés és magyar nemzeti érzület letéteményese, istápolója: addig másfelől féltékenyen őrködött önmagából kifejtett és később békekötések s törvények által biztosított önkormányzati jogainak épségben tartására.

És sajátságos dolog — mely más országban nem tapasztalható, — hogy a prot. s különösen a reform. egyház alkotmányos küzdelme teljesen egybeforrott és hazánk alkotmányos jogainak és polgári szabadságának századokon keresztül folytatott óriási küzdelmeivel. A magyar szabadságharcok, melyek békekötésekhez vezettek, mint a Bocskay-, Bethlen-, Rákóczyféle felkelések, mind a reformátusok rokonszenve és nagy részvétele mellett folytak le s midőn a lelkiismereti szabadság miatt gyűltek táborba, csak a magyar zászlókat keresték, a haza szabadságát és függetlenségét hangoztatták, mert ha buzgó protestánsok voltak is, első sorban honfiak s magyarok kívántak maradni.

Mindenkor a nemzeti ügy táborában találjuk őket, hol valláskülönbség nélkül küzdenek ugyan a polgárok szabadságért, függetlenségért; de a hol mégis számukhoz mérten, ők jelennek meg tömegesebben. És míg közülök, előkelő nagy férfiak sorából ama súlyos korszakban csak elvétve akad udvari ember; addig a hatalmas és gazdag klérus — már helyzeténél fogva is — hűséges segítője, vagy közönyös nézője a nemzetirtó törekvéseknek, hiszen erősebb benne a „szakadárság“ elleni gyűlölet a hazafiság érzeténél.

A leopoldi legsötétebb korszak szintén ott találja küzdőtérén a protestánsokat. A rettegés eme napjaiban is folyvást békekötésekre hivatkoznak, melyek biztosítják a nemzeti- és vallásszabadságot. Felmerik emelni szavukat az 1687. évi 23. t.-cz. ellen; nyíltan kimondják, miszerint a békekötések rendelkezését, — mely szerződés természetű — az ő beleegyezésük nélkül az országgyűlés sem változtathatja meg. És bár siker nélkül küzdenek, nem vesztik el reményüket, hanem folytatják jogaik védelmét törvényes uton és törvényes eszközökkel. A jogfolytonosság vonala nem szakad el kezökben soha.

A III. Károly-féle intézkedések ellen első pillanattól kezdve állást foglalnak a reformátusok és Zoványi György püspök már 1731-ben körlevélben hívja fel a lelkészeket, hogy „ilyféle kormányrendeleteknek nem kell engedelmessékedni.“ Nem lehet tehát és nem szabad elfogadnunk azon álláspontot, mintha ez a kísérlet a kath. püspöki karnak ellentállásán tört volna meg, melynek támogatására „a protestánsok is felszóllaltak“. A történeti igazság nevezetesen úgy áll, hogy a püspöki kar a kötelezőleg kiadott *bécsi káté* miatt és a magyar klérus függetlensége védelméért a már előzőleg keletkezett *Schulordnung* ellen szólalt fel; míg a protestáns egyház teljesen függetlenül és a jogfolytonosság hangoztatásával minden ilyenemű kísérletnek határozottan ellene mondott.

Bizonyítja ez állításunkat az a körülmény, hogy a *Ratio* keresztülvitelére megalkotott *tanulmányi ügyek bizottságában*, a magyarországi iskolai szervezet megalkotásánál, a katolikus püspöki kar tevékeny részt vett.

1790-től fogva nem kellett a magyar protestáns egyháznak erejét alkotmányos küzdelmekben fölemésztetnie; csupán újabb időben, a gyásztized alatt tette erős próbára ellentállási képességét az *Entwurf* és *pátens* korszaka. De ez a keserves és kétségbeejtő küzdelem talán a legdicsőségesebb volt, mert a nemzet egyeteme osztatlan rokonszenvvel kísérte s minden habozás nélkül kijelentette, hogy: ime a prot. egyház nem kizárólag a maga, hanem a nemzet alkotmányos jogaiért veszi fel a harcot az elnyomó és nemzetirtó hatalommal szemben.

KÖZÉLETÜNK.

Körlevél

a felső-szabolcsi ev. ref. egyházmegyében hivataloskodó
lelkipásztorok, tanítók s egyházi előjárókhöz.

Szeretett testvérek!

Miután a presbyteriumok szavazata engemet jelölt ki s ültetett az üresen maradt esperesi székbe, első, kedves kötelességem, hogy ezen elhivattatásért, megtiszteltetésért hálás szívvel köszönetet mondjak a testvérek, az atyafiaknak s azon ígéretet teszem, hogy Istenben, lelki-pásztortársaim, a t. tanító s előjáró urak szeretetében, jóakarátában, támogatásába bízva, a munkát megkezdem s Isten segítségével, testi és lelki erőimtől telhetőleg hiven, igazán, a törvények alapján folytatom!

A mező, melyen együttesen kellend munkálkodnunk, nagy. A munka sok. Jézus és az ő előadásai, tanításai és ő utána az apostolok, az evangéliumokban és az apostolok írásaiban kijelölték a mezőt és a munkát, elének állították a czélt, mely felé futnunk kell. Egyházi törvényeink és rendtartásaink, presbyteri egyházszervezetünk körülírják a végzendőket is, a módokat is, de alig tudnók azokat mind részletezni! Egy szó mindent kifejez: Isten országának terjesztése, fejlesztése, megvalósítása a teendők, a kötelességünk. Elkövetni mindent, egészen az önfeláldozásig az emberiség boldogsága- és idvességeért, mint fejünk: a Jézus és az apostolok cselekedtek.

Istenért, Egyházunkért, Hazánkért kell munkálkodnunk, s akkor az egész emberiség szent ügyét, fejlődését, művelődését, haladását előmozdítottuk. Ezen eszményi, magasztos szent hivatás és munkához az en erőm bizonyára gyarló, gyenge; de az Istent fogom kérni buzgó imáimban, esedezéseimben, lefektemben, felköltömben, hogy ő dicsőítse meg az ő erejét az én erőtlenségemben, és szerető szívvel, testvéri indulattal kérem a Ti támogatástokat kedves Atyámfiai. Igen! mert a valóságban is, a törvények szerint is, az esperes csak felügyelője, ellenőre a munkások seregének, a felügyelete, kormányzata alá tartozott egyházmegyének egyes egyházaiban, gyülekezeteiben szeretett testvéreim! A mi egyházainknak, gyülekezeteinknek, egyházi törvényeink és szabályaink s a nagy Kálvin által megalkotott presbyteri egyházszervezet szerint autonómiajuk, önkormányzatuk van. Első sorban minden gyülekezet a saját maga által választott egyházi tisztviselők által, maga kormányozza magát, a gyülekezet által választott lelkipásztorral az élén. Felséges hivatás, dicső és igazi, istenképére teremtett, szabad emberekhez egyedül illő kormányzási rendszer . . . De igen nagy felelősséget is hárít, ez az önkormányzat a választottakra, a kormányzókra szeretett testvéreim! Az egyháznak feltétlen odaadó szeretete, az egyház ügyei, felvirágoztatásáért való önzetlen munkásság, kegyesség, isteni félelem, vallásosság, példás élet kívánatlik meg az önkormányzat mellett az egyház vezetőitől, lelkészei, tanítói, gondnokai, presbyteri és minden előjáróitól. És ha ezen Krisztusi, keresztyéni erények és nemes tulajdonok megvannak az előjárókban, akkor egyházias, kegyes, vallásos, istenes, példás lesz a gyülekezetekben az egyesek és a családok élete is s megelégedett és boldog leendő az egyes és megelégedett, erényes, boldog lesz a család, virágzó lesz a gyülekezet élete s ebben lesz elérve az istenországi élet e földön, az egyes gyülekezetekben, a

mi czélja egyházi életünk; ténykedésünk és munkásságunknak és ezek által boldogítani fogjuk a mi rajongásig szeretett földi hazánkat s imádott magyar nemzetünket is Atyámfiai! Ennélfogva nemcsak a gyülekezet lelkipásztoraitól, hanem tanítóitól, minden előjárótól megkivánja az evangélium, hogy: „*úgy fényljk a ti világosságtok az emberek előtt, hogy lássák a ti jó cselekedeteiteket és dicsőítsék a mennyei Atyát*” (Máté 5. 16.) nemcsak a lelkipásztortól, hanem épen a Kálvini egyházszervezet szerint, egyetemes papság elveinél fogva a tanítóktól és minden egyházi előjáróktól megvárja Pál apostol, hogy: „*mindenestől fogva mindenik magál példánul adja a gyülekezetnek*” (Titus 2. 7.), mint a kik Péter apostol szerint: „*az Isten seregének tükörei.*” (I. Péter 5. 3.)

Ezek után én, mint az Atyafiaknak ez idő szerint választottja s testvérök az Urban, csak arra hívom fel az első alkalommal az egyes gyülekezetek előjáróit, vezetőit, kormányzóit, hogy ezen apostoli intelmeket folyton szemük előtt tartsák s kövessék; legyenek példák, tükörok a hitben, szeretetben, reménységben, megbocsátásban, a munkában, az anyaszentegyház javáért, Istennek dicsőségére. Legyenek főleg az előjárók támogatói, buzgó követői, hű támaszai és társai a lelkipásztoroknak, minden az egyház és egyes hívek javát, boldogulását célzó törekvéseiben, mert csak így épülhet az istenországi életnek eszköze a földi, a helyi anyaszentegyház; így virágozhat fel minden községben a gyülekezeti élet az egyetemes magyar ref. ker. egyház dicsére és öröme s a hazának is boldogítására.

Ennélfogva, főleg e mostani kissé nehezebb időkben, az előjárók tanácsaikkal és példáikkal álljanak ott a tévedező, az ingadozó, a hitökben tántorgó egyháztagok mellett, hogy a Jézus Krisztus tudományától, az egyháztól el ne tántorodjanak, el ne idegenedjenek. A lelkésznek az ingadozókat bejelentsék, sőt a lelkész felhívására és vezetése alatt készséggel csatlakozzanak mindenféle helyi vallás-erköcsi, szellemi vagy még az anyagi előnyöket célzó egyesületek és kisebb-nagyobb társulatok alakítására is. Tartsunk össze, mert ebben van az erő, amint bölcs Salamon mondja: „*a hármassal kötél nem hamar szakad el.*” (Pred. 4. 12.) Gondoljunk egyházunk zivataros századaira, az üldöztetés, elnyomatás, gályarabság sötét napjaira, midőn vallásunkat, egyházunkat csak a rettenthetetlen bátorság, az Isten igazságában vetett hit és az összetartás s a kitartás mentette meg nemcsak magának az egyháznak dicsőségére, hanem a hazának is javára és az emberiség boldogítására.

Ugyancsak az egyház előjáróitól függ az ő buzgóságukon, jóakarataikon, példaadásukon fordul meg, hogy az egyház tisztviselőinek, lelkészei és tanítóinak lizetésök pontosan beszédessék és kiszolgáltassék, hogy így egész szívvel, lelkesedéssel és odaadással az egyház felvirágoztatására, az egyes hívek boldogítására, a gyermekek tanítás, nevelésére szentelhessék erejüket, idejüket és egyedül tanulmányaiknak élhessenek, melyből a gyülekezett tagjait szellemiekkel táplálhassák.

A lelkész és az egyházi előjárók ébersége, egyetértő munkássága s buzgólkodása által jó rendben tarthatók az Istenháza, a temploma, az iskolák, a papi s tanítói lakások, melyeknek rendben léte után ítéli meg nemcsak az illetékes egyházi felsőbbség, hanem akár-mely a községen átutazó idegen is az egyház előjáróit, azok lelkesedését és buzgóságát, tevékenységét is. Ezért is óhajtom egyéb okokon kívül, hogy a gyülekezetek előjárói az egyházi épületek rendben, tisztántartására

nagy gondot fordítsanak s a tisztántartást kisebb és nagyobb javításokat idejében eszközöljk, hogy e részben más felekezettiek megett háttérbe ne maradjunk!...

Arra talán felesleges is nálunk magyar reformátusoknál felhívni a presbyteriumok figyelmét, hogy az iskoláztatásra, a nevelésügyre kiváló gondot fordítsanak. A nevelésügy tanulmányaim s tevékenységeimnek mindig kiváló tárgya volt; a mi minden reform. kálvinista emberrel így volt mindig s így van ma is. Ezt indokolni is felesleges volna. Csak azt jegyzem meg, hogy annak oka, mikép az ország első tudományos testületekben, az akadémiában és más tudományos testületekben olyan sok ref. ember szerepel s előkelő magas hivatalokban is oly sok kiváló reform. vallású ember van alkalmazva, aránylag több, mint más felekezetből és hogy még az egyes polgári községeknél is az előjárók a reform. hit-sorsosaink közül kerültek s kerülnek, s kívánatos, hogy jövőben is kerüljenek ki s valamint szellemi fölényünket, befolyásunkat eddig fentarthattuk s jövőre is fentart-hassuk, ennek oka iskoláztatásunkban keresendő s jövőre is ez lehet az egyedüli eszköz, a szellemi fölény meg-örzéséhez!

Bizonyára mi az egyházi élet terén eszményekért, ideálokért, vallás-erköcsi, szellemi, hazafias, emberi magasztos célok eléréseért küzdünk, dolgozunk: Isten, vallás, egyház és hazáért!

Ezen küzdelem- s munkában versenytársakkal találkozunk: a más felekezeti testvéreknél és az iskoláztatásra nézve az államnál is, hit- és polgári községeknél is. A verseny, ha nemes, az mindig üdvös. Minden felekezet Isten dicsőítését tűzte ki célul, csak az eszközökre nézve különbözünk; tehát bennök is, míg minket nem zavarnak és nem háborgatnak, ellenünk nem törnek, testvéreinket szemléljük s a mit tőlük várunk, azt velök szemben mi is megtegyük. Ezt kívánja a lelkiismereti, a szólásszabadság és a szabadvizsgálgatás nagy elve, melyeknek mi szinte letéteményesei és szószólói, képviselői voltunk eddig, s mely elvekért dicsőült őseink nyugalmukat, vagyonukat, vérüket és életüket feláldozták s a melyekben nyomdokaikon kell haladni nekünk is.

Különösen kihat a verseny az iskola életére, atyámfiai! Fentartani itt is, mint egyházi téren, a positiókat, fejleszteni egyházi és iskolai életünket, intézményeinket, mint a szabadelvűség és hazaszeretet várait, mindnyájunknak főkötelességünk... De e téren a munka egy kissé meg van könnyítve, mivel az állam segélyünkre jön; hiszen látja, hogy ha valaki e széles, szép hazában, hát mi, magyar reformátusok az ő javát és boldogulását munkáltuk mindig s munkáljuk ma is. Reform. középiskoláink között már alig akad kettő, három, a mely igénybe ne vette volna az állam segélyét; de azért ref. jellegét megőrizte. Most rendre veszik igénybe a segélyt — szerintem helyesen — az elemi iskolák. Igérve van a segedelem, a tanítókon kívül a ref. egyház nyomorgó, de a hazaszereteten senki emberfia által soha felül nem mult kálvinista lelkipásztoroknak is. Atyámfiai! Egyházi hatóságunk örökdi, hogy e segélyek által autonomiánk csorbát ne szenvedjen. De hogy népünkön, híveinken is segítsünk, meg a nyomorgó lelkészek és tanítóinkon is, ezen segélyektől ne idegenkedjünk. Nagyon nehezen várják azt sokan, a kik már régen kiérdemelték, a lelkészek és tanítók! Hogy rajtuk segítve legyen, ha Isten megtart, én résen állok s fent és alant rajta leszek; de erre hívom fel a gyülekezetek őrállóit, hittestvéreinket, atyámfiait is! Mivel azt tartom, hogy: *méllo a munkás a maga jutalmára* (Luk. 10. 7.) s bizony ma, főleg ma

oda özőnlenek az emberek, hol a munkát jobban jutalmazták és a lelkesíti, meg tanítói tisztességet, a csekély fizetés miatt, mind kevesebben és kevesebben keresik fel. Tehát, ha másként nem segíthetünk, vegyük igénybe az államsegélyt, a mint én ezt esperesi beköszönő beszédemben bővemben is kifejtettem. Ezek mellett azonban munkánk és küzdelmünk célja, eszközei mindig eszmények legyenek, a mint isteni, magasztos a hivatás, melyet az egyházi élet körében betölteni hivatva vagyunk már az által, mert lelkipásztorok s tanítók és egyházi tisztviselők vagyunk.

Ilyen elvek, nézetek, eszmények, célok fognak engemet vezérelni és sarkalni esperesi működésemben szerett hittestvéreim, kedves atyámfiai az Urban!

Ezen istenes munkához kérem én Isten segédleme mellett, testvéreim, lelkipásztortársaimnak, a t. tanító, gondnok és presbyter uraknak s minden egyházi előjárónak a támogatását, segédkezését s főleg kérem azt, hogy az autonom jogokkal s hatáskörrel bíró egyes gyülekezetekben igyekezzünk mindnyájan teljesíteni kötelességünket, hogy az esperes felügyelői, ellenőrzési munkája minél kellemesebb legyen, hogy elmondhassam az írás szavaival, mikép: „*az én terhem könnyű és az én ígám gyönyörűség.*“ (Máté XI. 30.)

Ilyen érzelmekkel és gondolatokkal köszöntöm ezen alkalommal, midőn esperesi minőségemben először van alkalmam és szerencsém szólani, az atyáfiakat, az én testvéreimet és az Isten dicsőítésének és az ev. ref. keresztyén anyaszentegyház építésének nagy munkájában társaimat s az Isten áldásáért esedezem lelkipásztortársaim, a tanítók, gondnokok, presbyterek, általán minden egyházi előjárók munkásságára és a gyülekezetekre, az azokat alkotó ref. ker. családokra s az anyaszentegyháznak minden igaz tagjaira, nagyjaira és kicsinyeire, előjárói és közrönden levő tagokra, hogy szeretettel, egyetértéssel munkálván egyházunk javát, békés, fejlődő, virágzó egyházakat lássunk magunk körül s buzgóságtól és hálás érzelemtől dobogó kebellet mondassuk el a nagy apostollal: *annak, a ki egyedül bölcs Isten és a ki igazgat mindeneket, dicsőség a Jézus Krisztus által mindörökké.* Amen.

Görömbei Péter,
felső-szabolcsi esperes.

Végző Referenshez és Szikszay András ibrányi lelkész úrhoz.

E becses lapok hasábjain egy ügyből kifolyólag két oldalról is meg lettem támadva. Referens szerény (?) válaszában és Szikszay András ibrányi lelkész úr legújabb keletű felső-szabolcsi levelében. Én ugyan a Referens válaszára azonnal megtettem észrevételeimet és elküldöttem kellő időben a szerkesztőségnek, de a közbejött akadályok miatt válaszom akkor meg nem jelenhetvén, most együttesen kívánok a két rendbeli támadásra megfelelni.

Mindenekelőtt megjegyzem, hogy előbb Referenssel fogok leszámolni, azután az ő művelt és udvarias (?) segédjével, Szikszay András úrral.

Fentartom most is és felhívok mindenkit igaz ítéletre, hogy nem volt-e igazságom, midőn Referensnek b. e. Lukács Ödön felett e néhány szóban foglalt bírálatát, *hogy ő nagy zajt csinált* kegyeletlenségnek, igazságtalanságnak mondtam. Nem kell itt semmi bizonyíték, a lefolyt legközelebbi 25 év alatti e. kerületi s megyei jegyzőkönyveknél, a mikre én hivatkoztam. Telve vannak azok az ő nevével, eszméivel, alkotásaival. Semmi egyéb nem kell a helyes és alapos bírálatához, csak igazságos,

elfogulatlan elme. Ha még a bírálatához ez a közhitelességű okmány, a jegyzőkönyv nem elég a gyűlölettel telített szívnek, forgathatja a terjedelmes zsinati napló lapjait is, s kitűnik, hogy mit tett ez a nagy ember a debreczeni, budapesti zsinatokon ev. ref. egyetemes anyaszentegyházunk javára. Ott van még Görömbei Péter jelenlegi esperesünk által e b. lapok f. é. márcz. 14-iki számában szépen és igazán megírt életrajza — maga egy darab igaz történet — ott van még ev. ref. egyházunknak a váratlan halála felett érzett közgyász, ott van végül a szabolicsvármegyei törvényhatóságnak emlékére tett 1000 frtos igazán kegyeletes alapítványa. Hát az bizony bántja és pedig metsző fájdalommal az embert, hogy a közéletnek egy ilyen nagyérdemű munkásáról Referens feltörlött homlokkal, kicsinyeskedve csak annyit tud mondani, hogy nagy zajt csinált és maga körül elgyengítette a jellemeket. Ez több volt a kegyeletlenségnek, ez több volt az igazságtalanságnál, ez a köztudat félrevezetése volt. Ezért alkalmaztam én lelkeim mélyéig megsértve, a kegyeletlenség legfelsőbb fokozatú nyilvánítása miatt a haldokló oroszlan Szikszay úrnak nézete szerint ütött-kopott, de igaz meséjét. És ha ő nem az igazságot, de a szellemes ötleteket keresi, nem tehetek róla, hogy a végkövetkezményt másképen vonta le, mint én értettem; mert én csak ennyit mondtam, hogy Referens eljárása, midőn erre emlékeztet, még nem is igaz.

Fentartom, hogy csak *frázis és nem való* Referensnek a f.-szabolcsi egyházi közéletéről tett állítása. Az évről-évre megújuló püspöki és esperesi jelentések a köztapasztalat, a statisztika nem olyan sötét színt mutatnak, mint a Referens és Szikszay urak elhomályosított szemüvege. Tudom ugyan én is, hogy kedvezőbb anyagi viszonyok közt előbb is állhatnánk, de a haladást, a javulást így se lehet eltagadni úgy vallás-erkölcsi, mint tanügyi s egyéb viszonyainkban. A nyíri pajkosok hazája egészen más ma, mint teszem 20—30 év előtt. És ezt a változást lehetetlen észre nem venni, a ki igazságosan itélni akar és tud. De természetesen, egyszerre nem lehet a tökéletesség legmagasabb fokára eljutni, ahhoz századok, ezredek kellene. A mi Urunk Jézus Krisztus evangélioma már majdnem 2000 éves és hol van az az eszményi tökéletesség a mi gyarló életünkben, a mit ez célunkul elibénk ír. Ugy! igaz, hiszen a m. kir. szabadalom csak a Referens és Szikszay úr nevére szól. Ne higgye kérem, hogy más is ne ismerné ama jézusi elvet: Fellebb, fellebb! Tovább, tovább! míg az Isten országa alá nem száll erre a Shakespeare szerint hitvány sárból gyurt földtekére, a melyen

Fejedelmi Cezár, ha a föld röge lett,
Lyukat tőm a falon, hogy kizárja a szelet.

Annak örüljenek, hogy kedvező helyzetükben sokat tehetnek a nagy cél elérésére, de az már kicsinyeskedés, arisztokratikus gőg a demokrácia századában, hogy a parányi körben parányi erővel harcoló munkást megcsúfolni akarják. Urak! ne felejtsek el a szentírás ama szavait, hogy *minden ember az ő jó szívének jó kücséből hoz elő jókat* stb. Óh, Isten őrizzen, hogy valaki példájukat kövesse, óva intek ettől mindenkit.

Fenn kell tartanom, a mit az özvegyek gyám-illetményére vonatkozólag mondtam. Referens szörül-szóra így írt előbbi cikkében: *Az bizony baj, hogy pénztárainkban temételen a hátrány, leginkább elnézésből. Sok szegény papi özvegy aztán évekig nem kap segélyt.* Hát ez így nem áll, mert egy özvegy sincs, ki az alapszabályok szerint a maga illetményét meg ne kapta volna. Hanem ha úgy írja meg elsőben is Referens

a dolgot, mint második felszólalásában megmagyarázza, egy szót se szóltam volna reá; de első felszólalása úgy, a mint akkor írta, csak valótlanság és a közönség misztifikációja volt.

Megmaradok a lelkes-egylet és a könyvtár ügyében tett nyilatkozatom mellett is. Nem volt sem a valószínűségnek megfelelő, sem kegyeletes dolog úgy írni ezekről, mint a hogy Referens írt. Nem volt korrekt dolog Vitéz Mihálynak — ki azóta már, fájdalom, jobb hazába költözött — végnapjait megkeseríteni, lemondásra kényszeríteni . . . és az üresen maradt számvevőszéki elnökséget helyettesképen elfoglalni. Ez már csak még sem volt sem korrekt, sem túlszerűen cselekedet. Én nem minősítem. *Hiszen a szívnek teljességéből szól a száj.*

De számoljunk le már végképen Referens úrral. Azt mondja ő, hogy az én irmodorom illetlen egy lelkipásztor lelkéhez. Jól tud tanácsot adni, mint az a régi tisztárs, ki vizet predikált, de maga az édes nedűt szűrte. Ő támad minden kegyeletet sértő, igazságtalan, elkésztő módon s mikor támadására az övénel százaszorta illedelmesebb hangon, irodalmi színvonalon felelnek: ez már nem lelkipásztorhoz illő modor. Risum teneatis amici! A mi pedig az esperesi választás felett érzett nagy örömeben reám vonatkozó *erkölcsei pusztítás illéti*, azt egyszerűen visszaütöttem, nem akarván az irodalmi tisztességről alább szállani.

A Szikszay András ibrányfi lelkes ur ellenem történt kirohanására vonatkozólag, úgy hiszem, elég lenne csak egyszerűen lenyomatni a „Nyir-Vidék” 31. számában megjelent b. e. Vitéz Mihály kemecsei lelkes Nekrológiájából a következő sorokat: „Betegségét türellemmel viselte, csak akkor érezte már és említette gyengeségét, midőn a „Debreczeni Prot. Lap”-ban Referens aláírással egy cikk *őt és Lukács Ödönt igaztalanul megtámadta*, végtelenül fájt ez neki s a vigasztaló szavakra csak ennyit mondott: én már haldokló oroszlán vagyok s érzem a pata rugásokat is.” Így beszél a „Nyir-Vidék”-ben az ő általa védett ügyről a közvélemény s biztosítom a türelmes olvasót, hogy a Nekrológot nem én írtam, sőt a szerző kilétéről sincs tudomásom. Elég lenne b. e. Vitéz Mihálynak a Referens által írt értesítés alkalmából hozzám küldött levelének következő néhány sorát közölni: „Köszönöm, hogy kivált mellettem egy pár szót emelni sziveskedtél. En ma is beteg vagyok, sem erőm, sem kedvem az ily küzdelemhez, csak felsohajtok exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor! de ha ti nem vigyáztok meg lesz mérgezve a traktus élete.” Fájó szívvel kérek bocsánatot a megdicsőült lélektől, hogy discret levelét nyilvánosságra hozom. Láttam azt e Lapok felelős szerkesztője is s a ki benne kételkednék, nálam megtekintés végett bármikor rendelkezésére áll.

Ismétlem, hogy a Szikszay ur handabandáira nem kellene többet válaszolnom, de ennyi még neki nem elég, mert ő a gyalázkodás mellett még szemforgató farizeuskodást is játszik, még igazságtalanul tudva rágalmaz is. Hát szállítsuk le a pegazusról, hogy tanuljon meg gyalogszerrel is járni. Neki ugyse érnek semmit a köz-hitelességű okmányok, idézetek, hát lássuk az ő saját írását is.

Van szerencsém (vagy szerencsétlenségem) őt mint kegyes arcot csináló farizeust bemutatni. Azt mondja f. szabocsi levelében, hogy az kényszerítette őt az írásra, hogy az én *Néhány szó* cz. közleményemre Referens választát máig sem olvasta. De hogy ez csak ürügykeresés a fogadatlan prókátoroskodásra, kitűnik írásának eme végsoraiból: „Én részemről (Referenssel

együtt) nem tudok elég hálát adni a gondviselőnek, hogy a f. szabocsi egyházak nem egy ilyen irány képviselőjét ültettek a XIX. század alkonyán esperesi székünkbe.” Szórol-szóra a Szikszay ur *ügyes és nem együgyű* szavai ezek. Előbb azt mondja, nem olvasta a Referens választát, később a nem olvasott válasz írójával Referenssel együtt örül és ad hálát a gondviselőnek, hogy nem engem ért a közbizalom. Ugyan! ugyan! ne izéljen már; mért nem mondja meg egyenesen, hogy más ürügyet nem talált a fogadatlan prókátoroskodásra. Így viszi bele az embert a fontoskodni akaró szenvedélyeskedés még a képmutatás bűnébe is.

De Szikszay ur ezenfelül még kétszeresen rágalmazó is. Azt mondja, hogy a tavaszi e. m. gyűlést én nem engedtem meg összhangzatu énekléssel megnyitni. Hát ez alaptalan rágalom. Nekem sem akkor nem volt, sem most nincs tudomásom, hogy a gyűlést megnyitó ima előtt énekelni akarnak s így azt meg se tilthattam. S mindaddig míg Szikszay ur tényekkel, írásban vagy tanukkal nem igazolja az én eltoltó szándékomat, rágalmazónak kell őt tartanom.

Így lesz ő a hátrálékok tárgyában is. Soha nem mondtam sőt még csak nem is gondoltam arra, hogy a gyámintézeti járulékok az illető adósoktól le ne vonassanak. És ő mégis ezzel rágalmaz. Azt igenis kijelenttem a nyirbátori gyűlésen, hogy azoktól a lelkesektől, kik rendkívüli államsegélyben részesültek, nem voltam képes tartozásaikat lefogni, mivel ez a csekély segély, némely lelkesztársunknak súlyos betegségéből való gyógyítására, a többinek pedig azért kellett, mivel ha a segélyt tőlük lefogjuk, közép iskolába járó tanuló gyermekeik nem vizsgálhattak volna.

Többi beszédjére ezek után nincs mit szólanom. Ha ő az én bizonyításaimat nevetés nélkül nem olvashatja, ha ő azt együgyűségnek, sületlenségnek tartja, izlése személyeskedéstől való távolmaradást, szerénységet tanácsol, sőt még hazugságoktól szabadulni nem tudó korrekciónak mondja szerény válaszomat, hát én ezt meg tudom bocsátani annak, a ki protestáns közéletünk egyik legnagyobb diszét, Moccsary Lajost is pár évvel ezelőtt nem átalotta — elég éretlenül az igaz, — megtámadni, megbocsátom annak a Szikszay Andrásnak, a ki egy évvel ezelőtt a visitatio kérdésében saját egyházmegyéjét a sárba rántani akarta, annak a Szikszay Andrásnak, a ki iránt én mindeztideig még érezni se tudtam rosszul.

Most már teljesen tisztába vagyok vele s igazat adok a franczia példabeszédnek: le styl c'est l'homme. És ezzel kijelentem, hogy sem vele, sem Referenssel hírlapi szóváltásba bocsátkozni nem fogok, mert ők nem az igazság kiderítését, hanem annak eltakarását és mások rágalmozását tüzték ki céljukul. Vezesse őket az isteni bölcsesség kegyelme és Szentlélek sugalata jobb gondolatokra.

Nagymáté Albert,

e. m. főjegyző s tanácsbíró.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

34. A rákóczi-i ev. reform. egyház története.

A rákóczi-i ev. reform. egyház a hevesnagykunsági egyházmegyének legkisebb és legifjabb egyháza. Legkisebb, mert csak 407 lelket számlál, kiken kívül a közel eső pusztákról mintegy 150 lélek veszi igénybe az egyházi szolgálatokat; bár törvény szerint részint

Szolnokhoz, részint Tisza-Vezsenyhez tartoznak e puszták lakói: de a közbeeső akadályok miatt oda nem járnak, hanem mint természetes központon Rákóczin egyesülnek. Legifjabb is ez egyház a hevesnagykunsági egyházmegyében, mert csak az 1883-ik évben alakult meg. Maga a község is, bár jelenleg 2000 lakost számlál, csak 1880-ban jött létre. A föld, melyen a község áll, egykor a hős Rákóczyak birtoka volt, kiktől konfiskáltatván, a báró Malonyay családnak adatott. De e család mag nélkül kihalt, így a föld a kincstárra szállt; ez azután kiosztotta kisebb részletekben, a települőknek az 1880-ik évben. A két első év a legszükségesebb építkezésekkel telt el, a harmadik évben — 1883-ban — gondoltak a lakosok arra, hogy egyházilag is szervez-
kedjenek.

1883. Szept. 29-kén, T-Földvárhoz csatlakozva, leányegyházzá alakultak. Néhai Vári Szabó Sámuel, t-földvári lelkész szívesen fogta föl az elhagyottak ügyét s párját ritkító hűséggel gondozta őket, fáradhatatlanul kereste föl kérvényeivel a képzelhető segélyforrásokat, az orsz. ev. reform. közalapot, a Reform. Segélyegyletet, az egyházmegyét (államsegélyért), sőt még a külföldi Gusztáv Adolf egyletet is. Mind e helyekre évről-évre küldözte a kis leányegyház kérvényeit 1884-től fogva s hogy nem hiába fáradt: bizonyítja az, hogy 1888 nyarán ama négy helyről nyert segélyekből és a hívek filléreiből fölépült az iskola-helyiségül is szolgáló imaház, a lelkészlakkal egy földel alatt. Ugyanazon évben elhatározták a hívek, hogy egy köztük lakó állandó káplántanítót kérnek, a ki a lelkészi és tanítói teendőket végezze. S hogy ennek fizetését fedezhessék: a két frt egyházi adó mellett 5^{sz} iskolai pótdó fizetését is kimondták. Ohajuk teljesült, mert 1888. decz. 11-ikén, állandóan helyben lakó káplántanítót nyertek, alólirott személyében. Még azon évben ama másik öröm is érte őket, hogy a turkevei ev. ref. egyház egy 82½ kgr. súlyu haranggal ajándékozta meg őket. 1889-ben készült a harangláb, föl lett kerítve a parochia telke 110° h. kerítéssel három oldalról, a mi nem kevés költségbe került. Ugyanez évben az egyházlátogató küldöttség ez egyházba is eljövén és saját tapasztalatokat szerezvén: szükségesnek látta utasítani ez egyházat egy állandó lelkésztanítói hivatal felállítására, a mi meg is történt és 1891. ápril 28-kán, állandó lelkésztanító választatott alólirott személyében. Ez által az egyház, anyaegyházzá lón.

Fájdalom azonban, hogy a mi egyházunk a hevesnagykunsági ev. reform. egyházmegyének nemcsak a legkisebb és legifjabb, hanem egyszersmind legszegényebb egyháza is, mert a telepítés alkalmával sem az eladó magas kincstárnak, sem a vevő telepeseknek nem jutott eszébe, hogy a soron kívüliek, illetve közczélok számára alapul szolgáló földet hagytak volna. Csak később 1888-ban adott a kincstár a lelkészi hivatal használatára tíz kis hold földet, többet nem adhatott, már akkor nem volt miből. Ez ugyan az adott célra is kevés, az egyház fentartására pedig semmi alap nem vala. Ez okból kénytelen volt egyházunk próbát tenni a sokak által fölpanaszolt s bizony általunk is arczpirulással igénybe vett könyöradomány-gyűjtéssel, 1892/3-ban előbb belügyminiszteri engedély alapján a házankénti, utóbb a kérő ívek általi gyűjtést kísértvén meg. Az első 600 s néhány frtot, a 2-ik 92 frtot jövedelmezett. Örök hája a nemes szívü adakozóknak jóságukért! Ez összegből és a már előbb félretett kis összegből alakított 500 frttal az egyházi „törzsvagy-on-alap” és 500 frttal a „lelkésztanítói fizetés-alap”, melyek valamikor a

késő jövőben, bizonyára jó szolgálatokat fognak tenni azoknak, a kik élvezhetik, úgy az egyháztagok, mint hivatalnokok részére!

Már az 1889-ik évben volt, közadakozásból létesítve, egy szerény 22 frt 03 krnyi harangalap, a mely perselypénz, harangoztatási díj és közadakozás útján, 210 frtra növekedett 1894-ig; akkor ismét összeadtak a hívek még 95 frtot. Ez összeggel hozzá fogott az egyház, két új harang beszerzéséhez, oly módon, hogy a régit, — mely csorba volt — újra öntette és nagyob-
bítottatta, úgy hogy 126 kgr. lett; egy másikat pedig egészen újból öntetett 270 kgr. súlylyal; a két harang ára 634 frt. E két harang együtt szólva, Kossuth Lajos halálát hirdette legelőször.

Urasztali fölszerelések ezek: 1. Fehér gyapju kendő, piros virággal, adta a t-földvári ev. ref. egyház 1884-ben; 2. Fehér vászon abrosz, adta Cseh János helybeli lakos, Juliánna nevü leánya emlékére 1890-ben; 3. Kék bársony abrosz, arany rojttal, adta Perei Sándor és neje Csikós Klára helybeli l. 1892-ben; 4. Egy nagyobb és egy kisebb horgolt abrosz, adta néhai Sörös János t-derzsi lelkész özvegye, Jónás Eszter 1893-ban; 5. Egy czintányér a kenyér osztásra, adta a t-vezsenyi ev. ref. egyház 1884-ben, rajta emez írás olvasható: „Ezt az tányért Csontos János Uram Tsináltatta Isten Dicsőségére Az Vezsenyi Reformata Szent Ekklezsiának számára Maga Külcsgin Anno Domini 1749”; 6. Egy nagy talpas pohár, adta a t-vezsenyi ev. ref. egyház 1884-ben, rajta emez írás olvasható: „Az Isten dicsőségére tsináltatta az vezsenyi Reformata szt. Klésia T. Méhes György ur idejébe 1800”; 7. Kisebb talpas pohár, adta néhai Sörös János t-derzsi lelkész özvegye Jónás Eszter úrnő 1893-ban; 8. Két bortartó czinkanna, adta a t-derzsi ev. ref. egyház 1888-ban, egyiken emez írás áll: „Tisza Örs Sz. Ecclesiára 1722”, a másikon ez: „Nagy Mátyás, Tóth Ferencz 1722”. 9. Keresztelő czinkancsó és tányér, adta Papp Károly lelkész 1889-ben.

Ez Urasztali készletek hát nagyobbára különféle helyekről gyűltek össze, mint magának az egyháznak tagjai, kik között az együvé tartozást bizonyára mindenek felett előmozdítja a közös istenitiszteleit és a gyermekek közös iskolázása. Szükség is van ez összetartozás érzésének ápolására, mert egyházunk négyszer akkora róm. kath felekezettel áll szemben a községben. Csak az volna az óhajandó, hogy anyagilag megerősödvén, a szellemi téren is hozhatna áldozatokat. De még ez idő messze van, mert az egyháztagok, mint települők, még 12 évig törlesztenek a kincstár számára birtokaik után. Csak ennek leteltével áldozhatnak bővebben az egyháznak, iskolának. Addig segélyre lesznek utalva évről-évre. Vajha türelmük fonala el ne szakadna, és segélyforrásuk ki ne apadna csak addig is!!!

Rákóczi, 1896. márcz. 3.

Papp Károly,
ev. ref. lelkész.

NEKROLOG.

KISS GYÖRGY
szakáli lelkésztanító.
1858—1896.

„Az Ur az ő szolgáinak sem adott változatlan erősséget” — az Ige eme szava ismét teljesedésbe ment közöttünk, midőn folyó hó 3-án, épen a déli órákban, a szakáli csendes paróchián végálmra hunyta le szemeit KISS György lelkésztársunk. Váratlan halálát rövid, de felette kínos haláltusa előzte meg. A fiatal, munkabíró

ember, a tevékeny és buzgó lelkipásztor *napszúrás* áldozata lón! Ezért is fáj nekünk, kik az ő nemes szívéhez oly közel éreztük magunkat, hogy őt ilyen katasztrófaszerűleg elvesztettük.

Született a megboldogult Komádi községben, még ma is élő agg édes atyja Kiss György leánytanítótól és felesége néhai Pálffy Katalintól, az 1858-ik évben. Elemi iskoláit szülőföldén, a gymnasiumot és theologiai tanfolyamot a debreczeni ev. ref. főiskolában elvégezve, az 1886-ik évben mint segédlelkész odatért vissza, a hol egykor bölcsője ringott, midőn a komádi népes egyházban káplán lett. Mindössze csakis néhány rövid hó volt az, a mit itt eltölthetett, mert még ugyanazon év végén a szakáli kisdud egyházba adminisztrátorul be- rendeltetett.

A fiatal és buzgó erőre nagy szükség is volt ez idegen elemek közé ékelt egyházban. És ő meg is felelt emberül a hozzá fűzött szép reményeknek. Az 1887-ik évben rendes lelkésztanítól lévén a gyülekezet egyhangú bizalma által megválasztva, tüstént hozzá fogott e kis egyházunk újjáteremtéséhez. Szántott, plántált és öntözött valóságos apollói buzgósággal itt az Ur szántóföldjében...! És a buzgó lelkészi működés, a lankadást nem ismerő lázas tevékenység csakhamar áldásos gyümölcsöket termelt e gyülekezetben. Előbb díszes templom épült; majd alighogy ez átadatott rendeltetésének, a régi paróchiális és iskolatelkeket adatja el, hogy közvetlen a templom közelében, egy díszes központi helyen, új és czélszerű lelkészlakot és iskolai tantermet — egy fedél alatt — építhessen. Igazi öröm hatotta át szívét, midőn egyháza jövőjét ekként biztosítva és felvirágoztatva láthatá maga előtt...! Hiszen elérte célját; a mire vágyott és a miért előretört: kisdud egyháza virulásának délpontjára jutott; hanem annak élete, ki mind e bámulatos dolgokat megcselekedte, a buzgó lelkésztanító életfáklyája váratlanul kialudva, az enyészet sötét éjében gyorsan aláhanyatlott. Olyan hirtelen és váratlanul bánt el vele a veszélyes kór, hogy még csak érthető szavakban el se bucsuzhatott azoktól, a kik szívéhez oly közel állottak.

Temetése nagy részvét mellett e hó 5-én a délutáni órákban épen abban az időben ment végbe, midőn egyházkerületünk érdemes főgondnokát kísérték a majtisi sirkertbe örök nyugalomra. Beszédet tartott felette a templomban okányi lelkész *Márk Ferencz*, Jel. XIV, 13. verse nyomán a hű szolga igaz és valódi jutalmát fejtegetvén. A sírnál *Kozma Zsigmond* mező-sassi lelkész mondott a lelkésztársak nevében néhány meleg bucsuszót.

Bánatos özvegye, debreczeni kir. törvényszéki bíró Konrád Sámuel *Ilona* nevű leánya és 3 kiskoru árva siratja a megboldogultat s méltán áldja — a sulyos csapás között is — azokat, a kik mint tényezők az országos lelkészi gyámintézetet megteremtették. Őh be sok könnyet is szarít majd az fel és nem bolyong ezután legalább annyi lelkészi özvegy és árva éhen és egészen vigasztalanul!

M. F.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A debreczeni ev. ref. főiskola hittanszaki és jogi akadémiáján az 1896/7 iskolai év az idén a szokott időnél később, október elsején d. e. 9 órakor a főiskola imatermében tartandó istenitisztelettel fog megnyílni. A tanév megnyitásával kapcsolatos határidők ekként a a következőleg alakulnak: a) javító és pótvizsgálatokra szeptember 25 déli 12 óráig kell jelentkezni, az illető

dékáni hivatalokban; magok ezek a vizsgálatok szept. 26. tartanak; b) kellőleg felszerelt alapvizsgálati kérvények ugy a hittan, mint a joghallgatók részéről szept. 25. délig nyújtandók be a dékáni hivataloknál; a theologiai alapvizsgálatok, valamint a jogi alap és államvizsgálatok szeptember 28. kezdődnek; c) bentlakás, tandíjkezdvevény, tápintézet stb. elnyerése iránt szept. 27. délig lehet folyamodni a dékáni hivataloknál, később érkezendő folyamodványokat nem vesz figyelembe az akadémiai tanács; d) a beiratás ideje szept. 24—30; felvétel és beiratás végett a főiskola háznagyi hivatalában kell jelentkezni, a hol további utasítás nyerhető. Beiratási díj 2 frt 60 kr. Tandíj 30 frt, illetőleg hittanhallgatóknál 15 frt. Az akad. tanszakok igazgatósága.

— **Ki lesz a tiszántúli egyházkerület főgondnoka?** Még sírjába sem tettük le a nemeslelkű Vályi Jánost, már megindultak a kérdezgetések. Több nevet hallottunk ott emlegettetni, melyeket most egyszerűen felsorolunk, a nélkül hogy véleményt vagy bírálatot mondanánk, különben is majd a szavazásra felhívandó egyházközségek fogják az igazi és másíthatatlan ítéletet szavazataik által kimondani. Főgondnokokul emlegettetnek: gróf Degenfeld József, az alsó-szabolcs-hajduvidéki egyházmegyének, — Horthy István, a heves-nagykúnsági egyházmegyének, — Izsák Dezső, a szatmári egyházmegyének és Uray Imre, a beregi egyházmegyének gondnoka. Kívánatos, hogy az egyházközségeket szavazataik adásánál egyedül az ev. ref. egyház és vallás igaz szeretete vezérelje!

— **Lemondás.** Bizonyára nem ok nélkül lepi meg olvasóinkat az a hír, hogy a debreczeni kollegium és a tiszántúli egyházkerület ügyésze *Tóth Antal*, a kollégiumi gazdasági tanácshoz benyújtotta állásáról való lemondását. *Tóth Antal* a debreczeni ügyvédi kar veterán tagja, b. e. *K. Tóth Mihálynak* testvére, több mint egy félszázad óta áll szoros összeköttetésben úgy egyházkerületünkkel, mint különösen főiskolánkkal. 1842. évi október havában mint gazdasági tanácsjegyző kezdte meg működését; 1851-ben a Sápú Sámuel helyére ügyésznek választatott meg, s azóta ama tekintélyes testületnek, a kollegiumi gazdasági tanácsnak egyedüli olyan tagja, ki 54 hosszú év lefolyása alatt oldala mellől már rég jobb hazába tért társak közül az akkori időből még életben van; ki oly sok jeles között páratlan nagylelkűséggel, kitorölhetetlen betűkkel irta fel nevét kollegiumunk alapítói között akkor, midőn előbb (1883-ban) 31 nyilas tanyaföldjét tulajdonjoggal a kollegium nevére kebelezette s ezenkívül később végrendeletileg újabban 16 nyilas tanyaföldet hagyományozott főiskolánknak. 54 év egy emberi életben is nagyot jelentő szám; hátha még azt valaki az egyház és iskola ügyének szolgálatában tölti el! Ez alatt a hosszú idő alatt viharos időket élt át főiskolánk. S a viharban is kormányzó férfiak közt mindig ott látjuk *Tóth Antalt*, ki a legnagyobb szívóssággal foglalkozott egyházi és iskolai ügyeink kormányzása körül, ki soha, de soha — s ezt a szó valódi értelmében mondjuk — egy tanácsülésről sem maradt el, erős szervezetű testalkotása nagyon kivételesen engedvén magát betegség által legyőzetni. A nyugalomba lépni óhajtó férfit mindnyájunk elismerése kíséri léptein, őszintén kérvén a Gondviseléstől, hogy drága életének még minél több időt át örvendhessünk.

— **Vettük és az egyházi ügyeinkért lelkesedni tudó levélíróval** együtt érezve és gondolkozva, közöljük a következő megfontolni való sorokat: Igen tisztelt Szerkesztő úr! Lapjának a szatmári lelkészi értekezletről szóló tudósítása lehangoló hatást gyakorolt reám; a

tudósításnak az a része, mely a Szatmárra kitűzött egyházkerületi értekezletről írja, hogy az „*talán elmarad*“, okul adta az ezeréves ünnepet, s azt, hogy az elnökök elhaltak. Felesleges lenne épen jelen viszonyaink között ez egyháztársadalmi organismus szükséges és üdvös voltáról értekezni, elismertük azt annak megalakításánál s ha a Gondviselés elnökeink elvesztését mérte reánk: ez épen arra ok, hogy a kitűzött gyűlést megtartva, elnököket válasszunk, hogy így az oly szükséges organismus működését folytathassa; az ezerév országos megünneplése szintén alig szolgálhat alapos indokul a kitűzött gyűlés elodázására. Nem utalok a többi vallásfelekezetek fokozott tevékenységére, mit erejük nevelése céljából kifejtene; szükségtelen e lapok olvasóinak elősorolnom mindazokat a nagyfontosságú egyháztársadalmi kérdéseket, melyek megoldásra várnak, melyek napról-napra sürgősebben követelik egyházunk tagjainak minden — tehát nem csupán a hivatalos — téren való munkásságát; s nem egyedül saját igénytelenségem, de igen sok velem együtt érzők nevében tisztelettel kérem az egyházkerületi értekezlet egyházi és világi alelnökeit, hogy a választmányt egybehíva, a Szatmárra kitűzött értekezleti gyűlés összehívásáról intézkedni méltóztassanak s tegyenek meg mindent, hogy e gyűlés okvetlen megtartassék. Mihálydi, 1896. aug. 10. Ujfaluassy Béla.

— A „*Debreczen*“ című politikai napi lap 1896. aug. 7-iki számában egy névtelen cikkkező megtámadta Balogh Ferencz tanár „*Good Jakob hittudor*“-ról lapunkban közre adott ismertetésének végtételét, azon bibliai szent igazságot, hogy Isten ígéje megmarad az ég és föld elmúlása után is. A cikkkező zürzavaros okoskodásával nem ismer elmúlást, csak módosulást, s a világ örök létét hirdeti. Sajnos jelenség! hogy a debreczeni nép lapjában ily bibliai igazság ellen fognak fegyvert a mai divatos anyagelvűség kohójából elővont anyaggal. Szép és alapos czáfolatot adott — ez már örvendetes jelenség! — a támadó cikkre, mely egyébiránt theologiai képzettséget épen nem tüntet elő, Mindszenti Imre, debreczeni derék s.-lelkész úr a „*Debreczeni Ellenőr*“ aug. 11-ik számában, kimutatván a támadó cikk pantheistikus (Istent és világot összezavaró) alapon állását. Az Isten ígétének a nép előtt is derekas védelmezője méltó a jobb lelkek elismerésére. Ma minden embernek — mondá Christlieb bonni hittanár — apologetának kell lenni! Ily nemes tisztre a „*Debreczen*“ cikkezője nem vállalkozott.

— *Választások.* A *hadházi egyház* megürült organista-kántori állására 11-en pályáztak. Ezek közül 5 pályázót kért fel az egyház személyes próbatételre. Az egyháztanács beadott 23 szavazatából Vida Károly h. pályii kántor-tanító 19 szavazatot nyert, Jánosi Antal 4 szavazatával szemben és így ő van megválasztva organista-kántornak. — A *szalacsi egyházban* a lelkészválasztás lefolyását bizonyos zavargó elem szokatlan módon megakadályozta. E miatt újabb választás, illetve szavazás lesz. — A *h.-böszörményi* gymnasiumhoz a Debreczenbe megválasztott *Török Péter* helyére zilahi születésű Szakács György okleveles tanart választották meg.

— *Szalay-Baróti* „*Magyar nemzet története*“-ből most vettük a 45-ik füzetet, melyben a habsburgházból való királyok elsője, I. Ferdinánd magán-uralkodásának (1540-től 1564-ig) a története folyik tovább. Autogramokban s autogramokban különösen gazdag e füzet, mely sikerüt illusztrációkat is tartalmaz. Igen sikerült a külön műmelléklet, mely II. Rákóczy Ferencz elfogatását ábrázolja, jeles festőművészünk, Benczur Gyulának

ismert festménye utáni hatásos reprodukcióban. Aztán jön: V. Károly császár öregkori arcképe, Martinuzzi állítólagos kálváriája, Krisztus alakja Martinuzzi állítólagos kálváriáján. Castaldó emlékérmének hátlapja, Castaldó emlékérmének előlapja. Martinuzzi meggyilkolása. Szondy György aláírása. Losonczy István sajátkező levele Báthory Endre erdélyi vajdához. Szolnok osroma 1552-ben, Dobó István, Eger hős védőjének siremléke, Dobó István és társai levele Nádasdy Tamás nádorhoz, Castaldó arcképe, Dobó István aláírása, Izabella királyné siremléke.

— *Halálozás.* Későn vettük a felső-szabolcsi egyházmegye egyik köztiszteletben részesült lelképásztora, Vitéz Mihály kemecsei lelkész elhunytáról szóló értesítést. A megboldogult úgy egyházi ügyekben való hűséges sáfárkodásával mint társadalmi állásfoglalásával kiérdemelte azt a közrészvétet, mely halálával őt sirjába kísérte. Életrajzi adatainak közölhetése céljából megtettük a szükséges lépéseket. Adjon az Ur az ő öreg szolgálója testének békés nyugodalmat, lelkének örök üdvösséget.

— *Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat tisztelettel felkérjük, hogy a hátralékot szíveskedjenek mielőbb beküldeni a kiadóhivatalhoz.*

Szerkesztői üzenetek.

M. F. O-ny. A szives előzékenységet nagyon köszönöm. — *D. Gy. N.-H-ny.* Sajnálatomra későn érkezett. Más helyről már mostani számunk hozza. — *N. I. U-a.* Megjött és jönni fog közelebről. Kétszer adtál, mert gyorsan adtál. — *N. L. Sz-m.* Kérdésére közelebről választ adunk. — *G. K. N. B-a.* Előbb egyik utánna a G. Gy. is beérkezett, örömet szerezvén nekünk. Ezer köszönet.

TARTALOM-JEGYZÉK: Cseh-morva hitsorsosaink lelkészeinek üdvözlő levele. Viszont üdvözlő és köszönet. A szerkesztőség. — A döntés Rómától függ. Nagy Sándor. — Tanügy: Az ev. reform. egyház és iskolák hazafias szolgálatai az ezeréves Magyar hazában. Sinka Lajos. — Közéletünk: Körlevél. Görömbei Péter. — Végszó Referenshez és Szikszay András ibrányi lelkész úrhoz. Nagymáté Albert. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez: 34. A rákóczi ev. reform. egyház története. Papp Károly. — Nekrológ: Kiss György. M. F. — Különművek. — Szerkesztői üzenetek. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Segédlelkész kerestetik

H.-M.-Vásárhelyre, a ref. egyház elnöklelkésze mellé.

Teendők: segédkezés a lelkészi hivatalos dolgokban, ideértve az anyakönyvelést is, vallás-tanítás a városi Szeretetházban, az iparos és a polgári iskolákban összesen heti 6—8 órán át s másolgatás főnöke útasításai szerint a dél-előtti üres órákban.

Fizetés: lakás, butorozva, takarítással, fűtéssel és világítással együtt és készpénz különböző forrásokból összesen 650 frt, évnegyedenként utólag fizetve.

Az állás f. é. szept. elején elfoglalandó. Jelentkezni lehet, bizonyítványok beküldése mellett, alulírtánál.

Szeremlei Sámuel,
h.-m.-vásárhelyi ref. lelkész.

Pályázat.

A *kisujszállási* államilag engedélyezett ev. ref. főgymnasium igazgató tanácsa a *rajztanári* tanszékre pályázatot hirdet.

Pályázhatnak protestáns vallású, a kijelölt tanszakra képesített okleveles tanárok, vagy tanárjelöltek; a megválasztott tanár az orsz. tanári nyugdíjintézetnek köteles tagja lesz.

A rendes tanár fizetése 1000 frt törzs és 200 frt lakpénz az egyházi pénztárból havi részletekben előre kiszolgáltatva és négy ízben 50—50 frt ötödéves korpótlék. A tanárjelölt fizetése 800 frt, szintén előleges havi részletekben.

Pályázók folyamodványukat *f. évi augusztus 28-ig* alólírott elnökségnél nyújtják be. E folyamodványaikban életkoruk, vallásuk, családi állapotuk hadkötelezettségi viszonyaik, képesítésök, eddigi netaláni alkalmazásuk okmányokkal igazolandók.

A megválasztott tanár egy évi sikeres működés után állandósíttatik, hivatalát *f. év szept. 1-én* tartozik elfoglalni. Szükség esetén köteles más rokon tantárgyat is tülterheltségének kikerülésével előadni.

Kelt Kisujszálláson, 1896. aug. 12.

Gulyás Lajos,

ev. ref. lelkész, igazg. tan. elnök.

Pályázati hirdetés.

A *csökmői* ev. ref. egyház 4-ik tanítói állomásra pályázat hirdettetik.

1. Javadalmazás:

a) Kézpénz 60 frt osztr. értékben.

b) 18 métermázsa és 80 kilogr. kétszeres búza az egyház magtárából.

c) 14 métermázsa és 80 kilogr. árpa az egyház magtárából.

d) 1600 □ ölével számított 11 (tizenny) hold 323 □ öl szántó és 2 hold 828 □ öl kaszáló (most már ez is szántó) föld.

e) $\frac{1}{8}$ állományu földbirtok után járó legelő illetőség (ez idő szerint 7 drb nagy jószágra).

f) Lakás: 2 szoba, konyha, kamara, istálló, udvar és kerttel ellátva.

2. E díjlevelet elfogadó tanító kötelessége:

Az 1-ső s 2-ik elemi osztályú fi és leánygyermek kétfelé osztott egyik szakaszának a kiszabott tanterv szerinti tanítása, továbbá a nagyobb fiuknak a tornászatban és fatenyésztésben való oktatása.

Más osztályokba való áthelyezés jogát az egyháztanács fentartja.

A megválasztott állomását 1896. szept. 1-én köteles elfoglalni.

Pályázók kellően felszerelt kérvényeiket *f. évi augusztus hó 22-ig* alólírotthoz küldjék be.

Csőkmő (Biharmegye), 1896. aug. 8-án.

Bögös Lajos,

ev. ref. lelkész.

Pályázat.

A *kisujszállási* ev. reform. egyház népiskolájában pályázatot hirdet:

1. A fiu iskolában *egy segédtanítói állomásra*, melylyel a III. és IV. osztály tanítása van össze kötve, évnegyedenként az egyházpénztárból előre fizetendő 400 frt törzsfizetés és 50 frt lakbér javadalmazással.

2. Négy osztályu leányiskolákban *két segédtanítói állomásra*, az első pont alatt megjelölt javadalmazással.

Pályázhatnak okleveles vagy tanítóképezdei tanfolyamot végzett ev. ref. vallású tanítók.

3. A leányiskola V. és VI. osztályában szervezett *segédtanítónői* állomásra. Évi fizetés: 450 frt törzs, és 50 frt lakbér javadalmazás. Tanítónő kötelessége: ez idő szerint, az V. és VI. leányosztályokban, a női kézimunka, a gazdaság, kertészet és egészségtan, földrajz, történet, olvasás és rajz tanítása.

Pályázat csak okleveles vagy képezdei tanfolyamot végzett ev. ref. vallású tanítónőnek nyittatik s állandósítás az első sikerült próba év leteltével történik.

A pályázati kérvényekhez, melyek *f. év augusztus hó 28-ik napjáig*, alantírt iskolaszéki elnökhöz küldendő, csatolandók lesznek az életkorukat, vallásukat, képesítésüket és eddigi netaláni alkalmazásukat igazoló okmányok.

Az állomás *f. év szeptember hó 1-ső* napján elfoglalandó.

Kisujszálláson, 1896. augusztus 12.

Gulyás Lajos,

ev. ref. lelkész, iskolaszéki elnök.

Pályázati hirdetmény.

A *hajdu-nánási* ev. ref. népiskolánál az V—VI. leányosztályok *tanítónői* állomása lemondás folytán megüresedvén, ezen állomásra *f. évi augusztus hó 28-án* lejáró határidővel pályázat hirdettetik.

Pályázhatnak ev. ref. vallású okleveles tanítónők.

Megválasztott köteles az V—VI. leányosztályokban az egyházkerület által megállapított tanterv szerinti tananyagot, valamint a női kézimunkát tanítani s állomását folyó évi szept. hó 1-én elfoglalni.

Javadalom az első évben, mely próbaévnek tekintetik, 500 frt. Az első év leteltével — kellő eredmény felmutatása esetén — állandósíttatni fog megválasztott s ettől kezdve fizetése 600 forint lesz évenként, mely összeget egyházi pénztár évnegyedes részletekben előlegesen fizet ki.

Pályázók kellőleg felszerelt kérvényeiket a fentírt időig nt. *Pákozdi Lajos* lelkész s iskolaszéki elnök úrhoz adják be.

H.-Nánás, 1896. aug. 11.

Az egyházi elnökség.